

Konflikty a napětí na „periferii“: Gambella (jihozápadní Etiopie) v historické a antropologické perspektivě

Jan Záhořík

*Katedra antropologických a historických věd, Fakulta filozofická, ZČU v Plzni
nvgogol@seznam.cz*

Conflict and tensions on ‚periphery‘ : Gambella (Southwest Ethiopia) in historical and anthropological perspectives

Abstract—In this study I will deal with conflicts between migrants and settlers in Southeastern region of Gambella which is one of the most conflict-ridden areas in the Horn of Africa due to long-lasting civil war in Southern Sudan and ‚ethnic‘ clashes in Ethiopia. Historically, Gambella belongs to the so called ‚periphery‘ which was until the end of the 19th century isolated from the rest of Ethiopia. It is inhabited mainly by Anywaa and Nuer whose territory was divided at the beginning of the 20th century between Ethiopia and Sudan. Recent migrations have shown a conflict pattern typical for contemporary Africa which is based on access to land, question of citizenship and marginalization of one group under supremacy of the other. The study is one of the results of my fieldwork in Ethiopia since 2006. In Gambella, we may find two types of conflicts, one which has old historical roots and corresponds to Highlanders vs. Lowlanders dichotomy, and very recent, which has taken place since the Nuer from Sudan began to migrate to Gambella due to civil war in Sudan.

Key Words—Ethiopia, conflict, migrants, settlers, Gambella

HISTORIOGRAFIE obecně, a zvláště ta etiopská, se obvykle zabývá dějinami z pohledu center, zatímco tzv. periferie bývají často opomíjeny pro svou „globální nedůležitost“. Etiopští historikové až do konce 70. let zkoumali dějiny své země jako proces vzájemné interakce mezi panovnickými rody, ortodoxní církví a islámem. Tomu odpovídají i „tradiční“ etiopské kulturně-historické symboly, jakými jsou křesťanské skalní chrámy Lalibela, chrámy na jezeře Tana, starobylé mešity v Hararu a další pamětihodnosti na etiopské vysočině. Právě vztah mezi vysočinou a nížinou v Etiopii není důležitý jen pro antropology (zemědělci versus pastevci), ale také pro historiky, neboť zatímco etiopská vysočina (a zvláště její severní část) tvořila po více jak dva tisíce let etiopských dějin tzv. centrum, nížiny na jihu a západě země spadaly pod to, co obvykle označujeme termínem periferie. V posledních zhruba třiceti letech dochází mezi etiopskými i západními historiky k diskuzím nad povahou etiopských dějin a etiopské historiografie právě z perspektivy vztahu centrum vs. periferie. Zatímco jedni vyznávají klasické

studium archivních a psaných pramenů, druzí se orientují na zkoumání orální historie a tradic, přičemž do svého bádání zapojují prvky antropologického výzkumu. Mezi oběma tábory tak dochází k určitým neshodám vycházejícím z povahy aplikovaných metod a cílů prezentovaných výstupů. Počet publikací, zabývajících se výkladem etiopských dějin z pohledu do té doby marginalizovaných regionů, v poslední době výrazně roste (Triulzi 1981 a 2002; Ta'a 2003; Hickey 1984; Gidada 2001; Donham a James 2002), přičemž hlavní zásluhu na tom mají badatelé historického a antropologického ústavu addisababské univerzity, jakož i partnerských institucí v Evropě. Tyto výzkumy přináší nové poznatky, které posouvají znalosti zvláště o moderních dějinách Etiopie novým směrem, jenž poněkud modifikuje dosavadní stereotypní nahlížení na povahu etiopského státu.

V této studii se budu zabývat právě vztahem centra a periferie od období vlády Menelika II. (1889–1913), který je vnímán na straně jedné jako panovník modernizátor a sjednotitel, na straně druhé jako panovník tyran a kolonizátor, do současnosti. Období přelomu 19. a 20. století je velmi důležitou etapou etiopských dějin z hned několika důvodů. Zaprvé došlo k mezinárodněpolitické konfrontaci mezi Etiopií a evropským kolonialismem nejvýrazněji zastoupeným Itálií, zadruhé byl ukončen proces formování Etiopie do podoby, jakou známe dnes. Roku 1890 vznikla první italská kolonie Eritrea, a již v 70. letech tehdejší vládce provincie Šowa Menelik (který se stal roku 1889 císařem) zahájil expanzi do jižních oblastí Etiopie, aby si zde podmanil místní obyvatelstvo a přičlenil dané regiony k etiopskému státu (Darkwah 1975). Obyvatelé etiopského severu si tak přinejmenším od poloviny 19. století podmaňovali „ty druhé“, o jejichž životě a dějinách měli jen pramálo znalostí a které považovali za cosi méně než lidské bytosti.

Hovoříme-li o etnicitě v Etiopii, bylo by vhodné si stručně vymezit základní rámec pojmu. Etnicita, nebo etnická identita, se obvykle užívá jako určitý konstrukt, kterým chceme vymezit rozdíly mezi námi a „těmi druhými“, které tu dříve „neexistovaly.“ To, že se identifikujeme v kulturně-historických pojmech jinak než někdo jiný, nemusí nutně znamenat, že jednáme ve všech situacích na základě etnicity, zejména pak v politickém kontextu (Abbink 1998: 60). V etiopském historicko-politickém

kontextu můžeme vyzorovat několik konstruktů, které se vyvinuly a ujaly v politickém slovníku. Zprvce, etiopští Oromové byli dlouho označováni jako „krvežízniví barbari“, což pochází zhruba z období 16. století, kdy došlo k pohybu oromských kmenů. Zadruhé, etiopský „Jih“, tedy námi zkoumané oblasti, znamenal vždy něco „nejasného“, „mlhavého“, „zpátečnického“, což bylo způsobeno jak etno-lingvistickou různorodostí regionu, tak i minimem kontaktů mezi centrem v Addis Abebě a jižními oblastmi.

V následujících odstavcích se blíže seznámíme s dějinami periferních oblastí dnešní Etiopie, a se vztahy mezi centrem v nově zrozeném hlavním městě Addis Abebě a oblastmi podél súdánských hranic, obývaných národy Nuer, Anywaa a dalšími. Do dnešních dob se jedná o problematiku, kterou provází řada sporů a polemik jak na lokální, tak na obecné odborné úrovni. Zároveň tyto historické otázky etiopských dějin pomohou lépe pochopit postavení Etiopie na mezinárodní scéně té doby i její schopnosti odolávat evropskému kolonialismu (Rubenson 1991; Sorenson 1993). Jádrem práce však jsou konflikty mezi jednotlivými etnickými skupinami v jižní a jihozápadní Etiopii, které mohou (a velmi často mají) svůj základ v historické vazbě mezi centrem a periferií. V následující studii se tak budu zabývat primárně aktuálním konfliktem mezi Nuery a Anywaa v Gambelle, nedaleko súdánské hranice. Text je založen na studiu historických pramenů a recentní literatury a je součástí terénního výzkumu, který jsem podnikl v údolí řeky Woito (červen 2006), v regionu Wellegga (srpen/září 2009) a v Addis Abebě (leden 2008, leden 2009, květen 2010).

CENTRUM A PERIFERIE

Centrum etiopského státu (dříve Habeše) se vždy nacházelo v severní části dnešní Etiopie a tedy v centrální části etiopské vysočiny. Etiopii samotnou tak můžeme rozdělit na oblast vysočiny a oblast nížin na její periferii. Zatímco obyvatelé vysočiny se ve své většině věnují zemědělství, společnosti v nížinách se řadí spíše k pasteveckým, v posledních desetiletích některé k agropasteveckým. Odtud se rozvinul i termín „Highlanders“ jako označení pro pestrou škálu etnických skupin pocházejících z centrální a severní Etiopie, kteří zpravidla ovládali písmo, disponovali vyspělými nástroji technického i vojenského charakteru a vlastnili půdu. Nástroji nadvlády etiopských „Highlanders“ se tak stal systém *neft'ennya* – *gäbbar*, označující feudální vztah vlastníka půdy a jeho služebného, respektive nájemce půdy. Zatímco *neft'ennya* obvykle patřili k Amharům či Tigrájům, *gäbbarové* se rekrutovali z etnických skupin jižní, jihozápadní a jihovýchodní Etiopie i chudších venkovanů amharského a jiného původu (Zewde 2001: 88; Tibebe 1995: 4–5). Topograficky či ekologicky jsou „Highlanders“ ti, kdo nepocházejí z nížiny, do které se však stěhují a usazují se. Z etnického hlediska tvoří většinu z nich Oromové, Amharové, Tigrajové či Kambaata (Feyissa 2006a: 245).

Vztahy mezi „jižními národy“ a „etiopskou říší“ se utvářely na úrovni půda, administrativa a politicko-

ekonomická kontrola, ale jak uvádí Abbink (1999: 54), pouze s omezeným úspěchem. Základním principem byl tzv. *gäbbar* systém, který byl založen na feudálním vztahu, kdy voják či nově usedlý administrátor ze „severu“ získal půdu, kterou obhospodařovali místní lidé jako jeho *gäbbarové*, platící svému pánu tribut. Nově vytvořená skupina usedlíků ze severu se nazývala *neft'ennya* (v amharštině „usedlíci nosící zbraně“). Proto se též pro tento systém užívá označení *neft'ennya-gäbbar*. Spolu s tímto systémem byli jmenováni místní zastupitelé, kteří byli v jižní oblasti dvojího druhu, tzv. *balabbat* a *chiqa-shum*.

Balabbat (v amharštině „ten, kdo má otce“) byl legitimním vlastníkem určitého území, kterým mohl být např. klanový stařešina, rituální vůdce či tradiční náčelník určité etnické skupiny. Později se význam slova změnil ve „velkého muže“. Např. v oblasti Maji zde působilo dokonce několik amharských *balabbatů*, kteří se asimilovali s místní společností (Abbink 1999: 55). *Chiqa-shum* (v amharštině lze přeložit zhruba jako „nejasný náčelník“) byl vládou nominovaný úředník pod úrovní *balabbata*. U Me'en nebo u nomádských Suri tyto pokusy o zavedení svrchované administrativy, která by dané společnosti integrovala do etiopského státu, selhávaly (Tibebe 1995; Zewde 2001; Abbink 1999; Almagor 2002).

Tento systém v 19. století pronikal dále na jih spolu s rozšiřováním etiopského státu, jehož reunifikace začala roku 1855 za vlády Tewodrose II. (1855–1868) a Yohannise IV. (1872–1889). Dokončen však byl až za vlády Menelika II., jenž také nese hlavní díl zásluh na tom, že se Etiopie dokázala ubránit evropskému kolonialismu (Záhořík 2009a).

Pro pochopení současné situace v Etiopii lze využít též i koncept „insider-outsider“, a to jak pro problematiku „etnickou“, tak pro „lingvistickou“. V čem spočívá etiopský fenomén „insider-outsider“? Smyth (2005) ve své studii ukazuje na příkladu výzkumů vedených v oblastech afrických konfliktů, jak již samotné označení nějakého konfliktu, ať již latentního, či reálně probíhajícího, za „etnický“, vymezí zároveň hranice mezi „insider“ a „outsider“. To tedy znamená, že atribut „ethnicity“ s sebou v některých kontextech nese etos „zpátečnictví“, „primitivismu“ či „exotismu“, které jsou připisovány „outsiderům“. Aplikovat koncept „insider-outsider“ na etiopskou současnost se jeví na první pohled jako poměrně snadné, neboť dějiny Etiopie přinejmenším od 13. století byly vytvářeny jako opozice minimálně dvou skupin. Na straně jedné vládnoucí Amharové personifikovaní skrze šalamounskou dynastii a na straně druhé Oromové a další národy, žijící takzvaně „na periferii“. V 70. a 80. letech se zdálo, že tento koncept spěje k vytvoření Levinovy (1974) „etiopské syntézy“, nicméně v důsledku mnohovrstevných příčin se zdá, že zůstalo jen u teorie. Podobně můžeme uvažovat o dichotomii v oblasti jazykové. Zatímco amharština hrála alespoň od 16. století roli sjednocovacího jazyka, oromština, somálština, afarština a řada dalších jazyků byly jazyky „barbarů“ neboť se nejednalo o jazyky s vlastním písmem. Kromě Levinovy koncepce lze na dějiny a současnost Etiopie nahlížet i skrze dichotomii

zemědělství/pastevectví, která hrála přinejmenším stejnou úlohu jako dichotomie „amharsko/oromská“. Etiopská vysočina, centrum vlády, vládnoucí dynastie a vládního jazyka byla charakterizována rozvinutým zemědělstvím (McCann 1995), zatímco nížinné oblasti, vzhledem ke svým klimatickým podmínkám byly obydleny zpravidla pasteveckými či nomádky populacemi. Ty byly nahlíženy z vysočiny jako „zaostalé“ a „necivilizované“.

Pastevectví, obvykle spojované s „periferií“, je tradičně v Etiopii vnímáno jako „zpátečnické“ a koresponduje tak s vývojem etiopských dějin, které se utvářely (zjednodušeně řečeno) na základě vztahu centrum-periferie, kdy centrum představoval amharsko-tigrayský vládnoucí okruh, zatímco periferie byla tvořena často nestátními společnostmi, jež se vzhledem k socio-ekonomickým důvodům věnovaly pastevectví. Termín „pastevec“ pak získal význam jakési homogenní skupiny či kulturní kategorie (Getu 2004; Grottanelli 1976). Mohlo by se zdát, že Etiopie a vztahy mezi jednotlivými společnostmi se odehrávaly na bázi „centrum-periferie“, nicméně vzhledem k těmto nejasně definovatelným kategoriím je zřejmé, že zde musela existovat i jakási „semiperiferie“, jež byla podřízena centru, ale zároveň sama usilovala a aktivně prováděla kontrolu „těch druhých“. Příkladem takové „semiperiferie“, jak ukázal Triulzi (2002), mohlo být město Nekemte, dnes jedno z hlavních center regionu Wellegga. Nekemte dodnes patří mezi důležitá centra Oromy obývaného regionu a o jeho bohaté minulosti svědčí mimo jiné i Wellegga muzeum, zasvěcené historii regionu a oromské kultuře. V současnosti probíhají výzkumy (viz Ta'a a Triulzi 2003), které mají na základě dostupných pramenů objasnit roli této „semiperiferie“ v sociálních a politických dějinách Etiopie.

MIGRANTI A USEDLÍCI

Region Gambella patří mezi nejuvzdálenější oblasti od centra v Addis Abebě, která nebyla až do počátku 20. století příliš zakotvena v rámci etiopského státu, a i proto mezi většinou obyvatel Gambelly nepanuje přílišné přesvědčení o etiopské identitě. Důvodem určité izolovanosti Gambelly jsou i přírodní podmínky, neboť zatímco nedaleké Dembi Dollo v někdejší regionu Illubabor je posledním městem etiopské vysočiny, kde se ještě nevyskytuje malárie, již několik kilometrů za jeho hranicemi se krajina snižuje směrem ke gambellské nížině, která i vzhledem k množství močálovitých území a vysoké průměrné celoroční teplotě znemožňovala obyvatelům etiopské vysočiny dlouhodobější pobyt (Záhořík 2009b). Gambella leží v nadmořské výšce mezi 400 a 500 metry n. m. a protínají ji čtyři hlavní vodní toky, řeka Baro, Giilo, Akobo a Oboth, které po soutoku vytvářejí řeku Sobat (pro detailní geografický a ekologický přehled tzv. Anywaalandu doporučuji Kurimoto 1996).

Původními obyvateli Gambelly jsou Anywaa (též

Anuakové) a Nuerové.¹ Zatímco většina Anywaa žije na území Etiopie a jen minorita v jižním Súdánu, u Nuerů je tomu naopak, nicméně v důsledku dlouhotrvající občanské války v jižním Súdánu je právě jejich recentní migrace jedním z epicenter problémů, které trápí celý region a jež mají tendenci přerůst i do sousedního regionu Jižních národů. Pro tyto společnosti, do nedávna obvykle v odborné literatuře označované za „kmeny“, měli etiopští „Highlanders“ velmi málo pochopení, o čemž svědčí označení, jež se pro ně vžila – shankalla („černoš“, či spíše doslova „negr“) a baria (otrok), přičemž dodnes jsou v Etiopii považováni za cosi „méněcenného“ (Kurimoto 1992: 1). Z demografického hlediska v Gambelle dnes dominují Nuerové, tvořící 40 % obyvatel, následováni Anywaa (27 %), Majangir (10 %) a minoritními Opo a Komo. Zatímco Anywaa a Opo jsou zemědělci, Nuerové agro-pastevci, Majangirové se věnují lovu a sběru. Současná početní nevýhoda Anywaa kontrastuje s jejich teritoriálním osídlením, zahrnujícím osm z devíti okresů, zatímco Nuerové žijí pouze ve dvou (Feyissa 2006a: 244).

Vzhledem k tomu, že Gambella je součástí Etiopie, měli historikové a antropologové tendenci posuzovat jižní Súdán a Gambellu separovaně, jako by nenesly žádné shodné geografické, kulturní, jazykové a historické znaky. Přitom jak ukázal výzkum Douglase Johnsona, založený na archivních pramenech, etiopsko-súdánské pohraničí má patrně více shodných znaků a souvislostí než etiopské centrum a tzv. „periferie“, v tomto případě Gambella (Johnson 2002). Nilotské společnosti v Gambelle byly až do 80. let 19. století zasaženy obchodem s otroky, ale teprve s rozkvětem Menelikovy etiopské říše se staly součástí, jakkoliv jen volnou, do té doby cizího státu. Roku 1902 uzavřely Velká Británie a Etiopie smlouvy o vymezení hranic, čímž se definitivně Niloté ocitly pod cizí správou, která se však značně lišila. Zatímco Britové v Súdánu uznávali pouze naprosté podřízení všech zde žijících obyvatel, Etiopané v Gambelle zachovávali mnohem flexibilnější přístup k Nuerům a Anywaa, byť byli považováni za občany druhé kategorie, čímž Etiopie stále setrvala ve „středověkém“, amharskou ideologií rasové nadřazenosti ovlivněném, myšlení. Spolu se zavedením systému *gäbbar* došlo k tomu, že lidé, kteří měli dříve nějaká politická práva, byli přesunuti do kategorie *gäbbar*, zatímco nezávislí vůdci se stali *balabbaty* (Johnson 2002: 220–221).

V prvních třech dekádách 20. století byla Gambella centrem veškerého obchodu, který přicházel ze západu, tedy ze Súdánu. Hlavní komoditou v novém století zůstala slonovina, zatímco obchod s otroky vymizel spolu se vstupem Etiopie do Společnosti národů v roce 1923 (Zewde 2008). Slonovina pocházející z Gambelly byla vyměňována za zbraně, což přispělo k tomu, že Gambella se brzy v první polovině 20. století stala jedním z nejvíce militarizovaných regionů Etiopie. Příchod moderního státu

¹Výzkumy zejména Nuerů (ale i Anywaa) se v první polovině 20. století zabýval zejména Edward Evan Evans-Pritchard, jehož poznatky dodnes slouží antropologům jako výchozí bod (i přes svou neaktuálnost) k dalším výzkumům (např. Evans-Pritchard 1940, 1956 a 1977).

do Etiopie pak ovlivnil do té doby dominantní Anywaa ve dvou směrech, zaprvé jim umožnil efektivněji čelit nuerské teritoriální expanzi, ale na straně druhé omezil jejich regionální pravomoci, které byly převedeny do Addis Abeby. Dosavadní političtí vůdci Anywaa tak ztratili svoji politickou moc (Feyissa 2008a: 126–127). Anywaa, kteří se ocitli na súdánské straně hranice, získali díky obchodu se slonovinou značnou sílu v podobě střelných zbraní, o čemž se přesvědčili Britové v prvních dvou dekádách 20. století, kdy ve snaze zpacifikovat odbojné Anywaa utrpěli roku 1912 zdrcující porážku, na kterou reagovali zvýšenou represí (Feyissa 2008a: 129).

Nuerové přicházející ze Súdánu tvořili ve své zemi podobně marginalizovanou a „periferní“ společnost jako Anywaa v Etiopii, přičemž v jejich historické zkušenosti se moderní věk „vlády“ (*kume*, od arabského *hukūma*), mírně institucionálně, shoduje s věkem zbraní (*mac*). Nuerové byli terčem na počátku 20. století britských vymahačů daní, v 50. a 60. letech secesionistických bojovníků za nezávislost jižního Súdánu a v současné době fundamentalistické vlády prezidenta Bašíra (Hutchinson 1996: 103). Zvýšený příchod Nuerů do Gambelly vyvolával uvnitř komunity Anywaa napětí, které v éře Haile Sellassieho vysoce centralizovaného režimu vyústilo v sérii nepokojů a separatistických tendencí, které v letech 1952 až 1958 zachvátily Gambellu (Feyissa 2008a: 131). Lokální konflikty v Etiopii (jakož i jinde v Africe) jsou obvykle vnímány jako „etnické“, neboť je pravdou, že etnicita se stala přinejmenším od počátku 90. let ústředním tématem veřejného diskursu v Etiopii a jakýmsi zaklínadlem, které většina hnutí za sebeurčení s odvoláním na současnou etiopskou ústavu využívají. Obvykle však mají mnoho součinných faktorů včetně nedostatku zdrojů, chudoby, náboženství, nedostatku *good governance* či politické a sociální marginalizace (Tafesse 2007: 24).

Vyvrcholením střetů mezi migranty a usedlíky byl počátek 90. let, kdy bylo více než dvě stě „Highlanders“ vysídleno z vesnice Ukuna, obývané Anywaa. Roku 1992 bylo zmasakrováno několik set „Highlanders“ Nuery, vedenými prorokem Wutnyangem. Rozdíl mezi obyvateli Gambelly a „Highlanders“ je konstruován na základě barvy pleti, spíše než kulturními a historickými rozpory. V minulosti byli, jak již řečeno, obyvatelé Gambelly označováni severoetiopskými Semity za „černé“, a i v současnosti byly vedeny protiútoky „Highlanders“ proti Nuerům a Anywaa jako proti „těm černým“ (Feyissa 2008b: 152).

GAMBELLA JAKO „ZÓNA KONFLIKTU“

V 90. letech etiopská vládnoucí EPRDF (Etiopská lidová revoluční demokratická fronta) upevnila svou moc a v západní Oromii vedla válku s Oromskou osvobozenou frontou (OLF). Na konci 80. let v éře diktatury Dergu (vojenská junta vedená Mengistu Haile Mariamem) došlo k rozvinutí úzké spolupráce mezi Nuery a vládní garniturou, což vedlo ke vzniku odbojové skupiny Gambellské lidové osvobozené hnutí (GPLM), jehož členy byli

v drtivé většině Anywaa. Poté, co EPRDF získala v Etiopii moc, bylo zřejmé, že vzhledem k boji s OLF a k nuerské minulosti bude muset spolupracovat s GPLM jako s jediným partnerem v širším regionu, který se svým dílem zasloužil o pád marxistického režimu (Young 2007: 27; Meckelburg 2008: 183–184).

Tím se dostáváme k druhé dimenzi konfliktu v Gambelle, který je sice rovněž do značné míry charakterizován konfliktem mezi migranty a usedlíky, nicméně se nese ve výrazně etnickém duchu, neboť se odehrává v rovině Nuerové/Anywaa. Konflikty ohledně přístupu k půdě se však rozhořely i mezi jednotlivými nuerskými klany. Na vině je jak nedostatečná legislativa v oblasti majetkové, resp. pastevecké/zemědělské, která napomáhá v některých regionech velmi výrazně zvýhodňovat určité skupiny nad ostatními (Záhořík 2009c: 234–235), tak velmi prostupná etiopsko-súdánská hranice, která umožňuje některým (nejen nuerským) skupinám volně vstupovat na etiopské území (Sommer 2008: 161). Se založením GPLM došlo k tomu, že etnicita Anywaa byla použita jako mobilizační nástroj nejen k boji proti etiopskému státu, ale také sousedním Nuerům, kteří se státem do značné míry kolaborovali. Boj Anywaa proti Nuerům jen posílil nuerskou potřebu uchýlit se pod ochranu státu, zatímco Derg označoval Anywaa termínem *wonbede* (v amharštině cosi jako „bandité“, „psanci“). Po změně režimu sice GPLM kooperovala s vládnoucí EPRDF, bylo ovšem potřeba vyřešit jednu složitou otázku. GPLM totiž byla v 80. letech založena jako strana, která si kladla za cíl osvobodit Gambellu od „Highlanders“, tedy Amharů, Tigrajů či Oromů (Feyissa 2008b: 140–141).

Ačkoliv nebyla Gambella na rozdíl od Oromie či jiných regionů tolik zasažena zemědělským kolonialismem „Highlanders“, existovala zde řada nedořešených „problémů“, jedním z nichž byl stoupající počet Nuerů přicházejících ze Súdánu. Atmosféra 90. let a etiopská federální ústava přispěly k tomu, že se otázka „sebeurčení národů“ stala nejfrekventovanějším termínem ve veřejném diskursu. „Vítězní“ Anywaa, kteří stáli po boku EPRDF v boji proti Dergu po roce 1991 cítili potřebu využít dané situace k „očistě“ Gambelly, čehož výsledkem mělo být vytvoření Gambellského regionálního státu (Gambella Peoples National Regional State – viz *The Constitution of the Federal Republic of Ethiopia*). I přes multietnický charakter regionu to mělo být GPLM, které by hrálo zásadní politickou úlohu, vzhledem k tomu, že nuerské organizace byly „kompromitovány“ kolaborací s režimem Dergu.

EPRDF však usilovala jednak o eliminaci potenciálního konfliktu, který by dle některých scénářů mohl přerůst až v genocidu, na straně druhé postupovala proti původním ideám GPLM, když roku 1998 za pomoci „přátelského“ (čti: EPRDF dosazeného) vedení GPLM (mezitím transformované z vojensko-politického hnutí v regulérní politickou stranu) dosáhla spojení GPLM s nuerskou Gambellskou lidovou demokratickou stranou jednoty (Gambella People Democratic Unity Party – GPDUP). Zmiňované sčítání obyvatel z roku 1994 přičítalo Nuerům

status etnické většiny v regionu (40 %), zatímco politicky dominantní Anywaa se museli spokojit s výsledkem daleko nižším (27 %). To jen umocnilo nuerský pocit deprivace, neboť i přes výraznou demografickou dominanci prožili celé transitivity období (tedy zhruba v letech 1991–1998) v politické izolaci a sociální marginalizaci (Feyissa 2006b: 220–221).

Etnický federalismus, který na základě ústavy z roku 1995 v Etiopii vznikl, přistupuje k problematice etnicity z hlediska primordialistického přístupu, tedy považuje skupinové identity za fixní. Takový přístup postupně na regionální a lokální úrovni aktivoval to, co např. Hagmann a Mulugeta (2008: 29) nazývají „politikou rozdílu“ mezi skupinami, které mezi sebou na omezeném prostoru svádějí boj o přístup ke zdrojům, politickým úřadům a „sebeurčení“. Dosavadní politická převaha Anywaa v souvislosti se sčítáním obyvatel a příchodem dalších nuerských migrantů ze Súdánu aktivovala mezi Nuery i Anywaa „politiku rozdílu“, která byla u jedněch založena na demografické strategii (početní převaha Nuerů), zatímco u druhých na principu nároku (Anywaa jako starousedlíci vs. Nuerové jako kolaboranti s marxistickým režimem). Samotné sčítání obyvatel, ať již to v roce 1994, nebo poslední v roce 2007 provázely různá obvinění z manipulací, která se netýkají pouze etnického, ale i náboženského zastoupení jednotlivých komunit v zemi. V tomto směru se řada představitelů Anywaa snažila poukázat na irelevantní čísla s tím, že mnoho odlehých vesnic Anywaa vůbec nebylo do sčítání obyvatel započteno, neboť výzkumy byly prováděny v období dešťů, kdy jsou některá kopcovitá území takřka nedostupná. Naopak Nuerové jsou obviňováni z toho, že nejsou původními obyvateli Etiopie, a tedy nemají nárok ani na občanství, natož na volební právo (Feyissa 2006a; 2006b).

Přelidněnost některých okresů a lokální konflikty mezi Nuery a Anywaa vedou k degradaci životního prostředí, které je již tak v Gambelle zasaženo dlouhotrvajícími suchy, rozsáhlými močály, výskytem mouchy tsetse a malárie. Každý rok se více a více lesnaté půdy odlesňuje, čímž postupně půda ztrácí schopnost obnovy. Lidé pak migrují z vyexploatovaných oblastí do okresů s hojností vod a úrodné půdy, čímž se cyklus konfliktů opakuje, ať již jde o konflikt mezi Nuery a Anywaa, či mezi „domorodci“ a „Highlanders“. Gambella tak nadále zůstává „zónou konfliktu“, ve které je omezen pohyb nově příchozích obyvatel pod zvýšeným dohledem etiopské armády a federální policie.

ZÁVĚR

Od 50. let můžeme v Gambelle sledovat rostoucí napětí mezi usedlíky a migranty, jež souvisí zejména s přístupem k půdě a přírodním zdrojům, jakož i s občanskými právy (včetně volebního práva). V souvislosti s migrací je nutné upozornit na problematiku dvojího či duálního občanství, které znervózňovalo mnohé africké vlády po nezávislosti, neboť existovala obava z nedostatečné loajality vůči dané

zemi. Dvojí občanství navíc „ohrožovalo“ koncept budování národa, ke kterému se noví afričtí vůdci upínali jako k nutnému kroku na cestě k prosperitě. Budování národa a afrikanizace státní administrativy i vzdělávacího systému souvisela s otázkou „původnosti“ a „pravosti“ občanství (Young 2007: 247–248). Statisíce lidí se dnes a denně ocitá v beznadějně situaci, kdy nemají žádná práva v zemi, ve které žijí tím, že politická elita zakládá svou podporu na jedné části populace státu, zatímco té druhé tatáž práva upírá. Mauretánie, Zimbabwe, Uganda, Demokratická republika Kongo, Côte d'Ivoire nebo Etiopie sdílí podobný osud, kdy obyvatelé určité minority například nemohou nechat zaregistrovat své děti do školy, nemohou dosáhnout na státní zdravotnické služby, nemohou získat cestovní dokumenty nebo zaměstnání bez pracovního povolení, které neobdrží, protože se pohybují v určitém právním vakuu.

Případ Gambelly je odlišný v tom ohledu, že Etiopie jako jediná africká země nebyla nikdy kolonizována, ale naopak centrum etiopského státu založeného na amharsko-tigrajské vládnoucí elitě postupně od poloviny 19. století kolonizovalo tzv. „periferii“. Primární konflikt tak (nejen) v Gambelle vychází ze střetu autochtonní populace s nově příchozími „Highlanders“, kteří se zmocnili lukrativní půdy, zatímco domorodí Anywaa a Nuerové byli odsouzeni k roli občanů druhé kategorie, která i přes dalekosáhlé změny po roce 1991 zůstala zachována. Nekontrolovaná migrace spolu s politickými konotacemi způsobila interetnický boj, který se z ideologické roviny přenesl k souboji o půdu a přístup k přírodním zdrojům, jakož i o politická práva související se změnou v demografii regionu.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ABBINK, J. 1998. New Configurations of Ethiopian Ethnicity: The Challenge of the South. *Northeast African Studies* 5 (1): 59–81.
- [2] ABBINK, J. 1999. The Elusive Chief: Authority and Leadership in Surma Society (Ethiopia). In: van Nieuwaal, E. A. B.; van Dijk, R. (eds.) *African Chieftancy in a New Socio-Political Landscape*, p. 49–74. Munster–Hamburg–London: Lit Verlag.
- [3] ALMAGOR, U. 2002. Institutionalizing a fringe periphery: Dassanetch-Amhara relations. In: DONHAM, D. H. and W. JAMES (eds.) *The Southern Marches of Imperial Ethiopia. Essays in History and Social Anthropology*. Oxford: James Currey. 96–118.
- [4] DARKWAH, R. H. K. 1975. *Shewa, Menilek and the Ethiopian Empire 1813–1889*. London: Heinemann.
- [5] EVANS-PRITCHARD, E.-E. 1940. *The Nuer. A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People*. Oxford: Clarendon Press.
- [6] EVANS-PRITCHARD, E.-E. 1956. *Nuer Religion*. Oxford: Clarendon Press.
- [7] EVANS-PRITCHARD, E.-E. 1977. *The political system of the Anuak of the Anglo-Egyptian Sudan*. New York: AMS Press.
- [8] FEYISSA, D. 2006a. Decentralization as Ethnic Closure, with Special Reference to a Declining Negotiated Access to Natural Resources in Western Ethiopia. *Africa Development* 2 (2): 243–260.
- [9] FEYISSA, D. 2006b. The Experience of Gambella Regional State. In: Turton, D. (ed.) *Ethnic Federalism. The Ethiopian Experience in Comparative Perspective*. Oxford: James Currey. 208–230.
- [10] FEYISSA, D. 2008a. The Ethnic Self and the National Other: Anywaa Identity Politics in Reference to the Ethiopian State System. In: Bahru Z. (ed.) *Society, State and Identity in African History*. Addis Ababa: Forum for Social Studies. 123–154.
- [11] FEYISSA, D. 2008b. Layers of Conflict in the Gambella Region: An Interactive Approach. In: Bruchhaus, E.-M. a M. M. Sommer (eds.) *Hot Spot Horn of Africa Revisited. Approaches to Make Sense of Conflict*. Berlin: LIT Verlag. 146–158.

- [12] FEYISSA, D. 2009. A National Perspective on the Conflict in Gambella. In: Ege, Svein, Aspen, Harald, Birhanu Teferra a Shiferaw Bekele (eds.) *Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies*. Trondheim: 641–653.
- [13] GETU, M. 2004. The Effects of Investment on the Livelihoods of the Tsamako in the Woito Valley. In: Pankhurst, A. a F. Piguet (eds.) *People, Space and the State. Migration, Resettlement and Displacement in Ethiopia*. Addis Ababa: Addis Ababa University. 264–284.
- [14] GIDADA, N. 2001. *History of Sayyoo Oromoo of Southwestern Wallaga, Ethiopia from about 1730 to 1886*. Addis Ababa.
- [15] GROTTANELLI, L. V. 1976. *Gerarchie Etniche e Conflitto Culturale. Saggi di etnologia nordest-africana*. Milano: Franco Angeli Editore.
- [16] HAGMANN, T., MULUGETA, A. 2008. Pastoral conflicts and state-building in the Ethiopian lowlands. *Afrika Spectrum* 43: 19–37.
- [17] HICKEY, D. C. 1984. *Ethiopia and Great Britain: Political Conflict in the Southern Borderlands, 1916–1935*. Northwestern University. Ph.D. Dissertation.
- [18] HUTCHINSON, S. E. 1996. *Nuer Dilemmas. Coping with Money, War, and the State*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- [19] JOHNSON, D. H. 2002. *On the Nilotic frontier: imperial Ethiopia in the southern Sudan, 1898–1936*. In: DONHAM, D. H. and W. JAMES (eds.): *The Southern Marches of Imperial Ethiopia. Essays in History and Social Anthropology*. Oxford: James Currey. 219–245.
- [20] KURIMOTO, E. 1992. Natives and Outsiders: the Historical Experience of the Anywaa of Western Ethiopia. *Journal of Asian and African Studies* 43: 1–43.
- [21] KURIMOTO, E. 1996. People of the River: Subsistence Economy of the Anywaa (Anuak) of Western Ethiopia. *Senri Ethnological Studies* 43: 29–57.
- [22] LEVINE, D. 1974. *Greater Ethiopia: the Evolution of a multi-ethnic Society*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- [23] McCANN, J. C. 1995. *People of the Plow. An Agricultural History of Ethiopia, 1800–1990*. London: The University of Wisconsin Press.
- [24] MECKELBURG, A. 2008. Some Preliminary Considerations on Collective Violence, Identity and Conflict and their Coherence: The Case of Gambella, Western Ethiopia. In: Bruchhaus, E.-M. a M. M. Sommer (eds.) *Hot Spot Horn of Africa Revisited. Approaches to Make Sense of Conflict*. Berlin: LIT Verlag. 176–191.
- [25] RUBENSON, S. 1991. *The Survival of Ethiopian Independence*. Addis Ababa: Addis Ababa University.
- [26] SMYTH, M. 2005. Insider-outsider issues in researching violent and divided societies. In: Porter, E., Robison, G., Smyth, M., Schnabel, A. a Osaghae, E. (eds.) *Researching Conflict in Africa. Insights and Experiences*. 9–23. New York: United Nations University Press.
- [27] SOMMER, M. M. 2008. Perceptions of Fairness Expressed in Contemporary Narratives of the Nuer Living in the Ethiopian Region of Gambella: their relevance to conflict transformation. In: Bruchhaus, E.-M. a M. M. Sommer (eds.) *Hot Spot Horn of Africa Revisited. Approaches to Make Sense of Conflict*. Berlin: LIT Verlag. 159–175.
- [28] SORENSON, J. 1993. *Imagining Ethiopia. Struggles for History and Identity in the Horn of Africa*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- [29] TA'A, T. 2003. A Brief Historical Account of the Goma of the Ethio-Sudanese Frontier (ca.1880s–1950s). In: ZEWEDE, B. (ed.) *Land, Gender and the Periphery. Themes in the History of Eastern and Southern Ethiopia*. Addis Ababa: Organisation for Social Science Research in Eastern and Southern Africa. 167–178.
- [30] TA'A, T., TRIULZI, A. (eds.) 2003. *Yäwällägga yätarik sännädočč: Kä1880wočču ĩska 1920wočču*. Addis Ababa.
- [31] *The Constitution of the Federal Republic of Ethiopia*. Addis Ababa, 1995. TIBEBU, T. 1995. *The Making of Modern Ethiopia 1896–1974*. Lawrenceville: Red Sea Press.
- [32] TAFESSE, T. 2007. *The Migration, Environment and Conflict Nexus in Ethiopia. A Case Study of Amhara Migrant-settlers in East Wollega Zone*. Addis Ababa: Organisation for Social Science Research in Eastern and Southern Africa.
- [33] TRIULZI, A. 1981. *Salt, Gold and Legitimacy. Prelude to the history of a no-man's land Belä Shangul, Wallagä, Ethiopia (ca. 1800–1898)*. Napoli: Istituto Universitario Orientale.
- [34] TRIULZI, A. 2002. Nekemte and Addis Abeba: dilemmas of provincial rule. In: Donham, D. H. and W. James (eds.) *The Southern Marches of Imperial Ethiopia. Essays in History and Social Anthropology*. Oxford: James Currey. 51–68.
- [35] YOUNG, J. 2007. *Armed Groups Along Sudan's Eastern Frontier: An Overview and Analysis*. Geneva: Graduate Institute of International Studies.
- [36] YOUNG, C. 2007. Nation, Ethnicity, and Citizenship: Dilemmas of Democracy and Civil Order in Africa. In: Dorman, S. Hammett, D.I and P. Nugent (eds.) *Making Nations, Creating Strangers. States and Citizenship in Africa*. Leiden: Brill. 241–264.
- [37] ZÁHOŘÍK, J. 2009a. From Dogali to Adowa: Memorable Ethiopian Victories over Italy and Their Legacies. *Prague Papers on the History of International Relations 2009*: 253–266.
- [38] ZÁHOŘÍK, J. 2009b. Ethiopian Federalism Revisited. In: Chabal, P. a P. Skalník (eds.) *Africanists on Africa. Current Issues*. Berlin: LIT Verlag. 127–137.
- [39] ZÁHOŘÍK, J. 2009c. Inter-Ethnic Relations and Socio-Economic Changes in the Woito Valley, Southern Ethiopia A Preliminary Study. *Folia Orientalia* 45: 233–246.
- [40] ZEWEDE, B. 2001. *A History of Modern Ethiopia 1855–1991*. Oxford: James Currey.
- [41] ZEWEDE, B. 2008. An Overview and Assessment of Gambella Trade (1904–1935). In: Bruchhaus, E.-M. a M. M. Sommer (eds.) *Hot Spot Horn of Africa Revisited. Approaches to Make Sense of Conflict*. Berlin: LIT Verlag. 147–165.